

پیشگفتار ویراست جدید

کودکی دوره بازی و جنب و جوش و کنجکاوی است. این دوره اساسی‌ترین مرحله رشد و ساخته شدن شخصیت است و به عنوان خشت زیربنا و پایه اساسی زندگی کودک محسوب می‌شود. والدین در شکل‌دهی و معنابخشی به هستی و وجود کودک نقش مهم و اساسی دارند. آنان با رفتار، گفتار و افکارشان کودک خردسال را تربیت می‌کنند و برای زندگی آینده و حضور در جامعه آماده می‌سازند. کودک با ورود به جمع دوستان از طریق بازی و برقراری ارتباط به مبادله رفتاری و فکری با آنان می‌پردازد و موارد جدیدی را می‌آموزد و تجربه می‌کند. سپس به مکان رسمی بزرگ‌تری به نام کودکستان و مدرسه وارد می‌شود که باید در آنجا رفتارهای جدید را یاد بگیرد و رفتارهای نامطلوب آموخته شده قبلی را اصلاح کند. در این مرحله، مربی و معلم نقش فوق‌العاده حساس، برجسته و مهمی را برعهده دارند و می‌توانند به کمک خانواده اصلاحات و دگرگونی‌های مقبول چشمگیری را در رفتار کودکان به وجود آورند. از این رو، همواره بر اهمیت دوره کودکستان و ابتدایی به عنوان اساسی‌ترین و بنیادی‌ترین مرحله آموزش تأکید داشته‌ام و معتقدم که به این دوره باید توجه فوق‌العاده‌ای از نظر تأمین امکانات فیزیکی و نیروی انسانی ماهر و مجرب مبذول شود و هرگونه تغییر در نظام آموزشی از این دوره آغاز گردد.

در جریان رشد، وقوع مشکل در تمام دوره‌های زندگی اجتناب‌ناپذیر است و همواره اقدامات پیشگیرانه باید بر تلاش‌های درمانی مقدم باشد. به عبارت دیگر، در نظام آموزش و پرورش - به ویژه در دوره ابتدایی - باید فعالیتهای راهنمایی که پیشگیرانه‌اند بر تلاش‌های مشاوره‌ای اولویت داشته باشند و به ایجاد «مراکز راهنمایی کودک» با برنامه‌ریزی دقیق و سنجیده توجه خاص شود. همان‌گونه که می‌دانیم

برای توفیق در اقدامات پیشگیرانه به بسیج همگان و همکاری جدی بین خانواده و تمام مسئولان جامعه نیاز است.

محور اصلی بحث در این کتاب، راهنمایی و مشاوره «کودک» است. همین کودکان امروز که در اختیار والدین، مربیان و معلمان هستند، فردا مسئولان و سرنوشت‌سازان مملکت خواهند شد. یکی از هدفهای نگارش این کتاب تسهیل فرایند «انتقال» از دوره کودکی به دوره‌های بعدی و آموزش شیوه‌های اجرایی آن به دست‌اندرکاران آموزش و پرورش کودکان است. استقبال جامعه از این رویکرد و نیاز به آن - با توجه به هفده بار تجدید چاپ کتاب در چند سال گذشته - مؤلف را بر آن داشت تا به تجدید نظر در کل مطالب، افزودن موارد جدید در رابطه با انواع مشکلات کودکان و نیز اضافه کردن بخش بازی‌درمانی به عنوان یک شیوه تخصصی در زمینه شناخت و درمان مشکلات کودکان اقدام کند.

برخود لازم می‌دانم از همکاری تمام کسانی که به نوعی در بازنگری و بهبود این کتاب مؤثر بوده‌اند تشکر کنم: از کودکان و والدینی که در جلسات متعدد راهنمایی و مشاوره حضور یافتند و کاربرد عملی مطالب مطرح شده در این کتاب را متحقق ساختند؛ از همکاران و مدرسان محترم درس مشاوره کودک که همواره با اظهار نظرهای سازنده خود اینجانب را مرهون الطاف بی‌پایان خود قرار دادند؛ از نویسندگان کتابها و مقالاتی که در این بازنگری از مطالب مفید آنان بهره فراوان بردم؛ از دانشجویان فرهیخته‌ای که با پیشنهادهای ارزنده و ارائه مطالب مفید یاری‌رسان اینجانب در بازنگری کتاب بودند، خصوصاً خانم کاترین فکری و از مسئولان و کارکنان سازمان «سمت» که همواره با دقت و سرعت برای انتشار کتاب صادقانه کوشش کردند. در نهایت از دو فرزند دل‌بندم به سبب درک عمیق، حوصله و تحملشان در ایامی که مشغول بازنگری کتاب بودم تشکر می‌کنم و به روان پاک همسرم درود می‌فرستم.

دکتر عبدالله شفیع‌آبادی

استاد مشاوره دانشگاه علامه طباطبایی

تابستان ۱۳۸۹

پیشگفتار چاپ اول

کودکان سرمایه‌های ارزشمند و سازنده آینده جامعه‌اند. آموزش و پرورش در دوره کودکی - که زمان شکل‌گیری شخصیت و ایجاد عادات مختلف و پیشگیری از بروز مشکلات است - آینده فرد و جامعه را بنا می‌نهد و مسیر حرکت مملکت را مشخص می‌سازد. توجه به مسائل و مشکلات کودکان باعث پیشرفت و ترقی جامعه می‌شود و غفلت در رفع مشکلات آنان خسارات جبران‌ناپذیری به بار می‌آورد؛ از این رو، سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی در آموزش و پرورش ابتدایی از حساس‌ترین و مهم‌ترین وظایف دست‌اندرکاران و مسئولان جامعه است و باید اولویت ویژه‌ای داشته باشد.

هدف ما در این کتاب آشنا ساختن خواننده با خصوصیات، شیوه‌های شناخت، برقراری ارتباط صحیح و نحوه کارکردن با کودکان و در نهایت رفع مشکلات آنان است. برای نیل به این هدف ابتدا تعاریف، اهداف، تاریخچه، ضرورت و اصول راهنمایی و مشاوره کودک بررسی و سپس مطالبی درباره خصوصیات دوره کودکی ارائه می‌شود تا دست‌اندرکاران آموزش و پرورش و مشاوره کودک بتوانند رفتارهای عادی کودکان را از رفتارهای غیر عادی تشخیص دهند. پس از معرفی روشهای ارزیابی رفتار کودکان، نقش افراد مختلف در راهنمایی و مشاوره کودک ارائه می‌گردد. در قسمت دیگری از بحث، فنون و نظریه‌ها و روشهای تغییر دادن رفتار کودکان و به دنبال آن شناخت و درمان برخی از مشکلات آنان مطرح می‌شود. از مطالب این کتاب مشاوران و روان‌درمانگران، مددکاران اجتماعی، مربیان، معلمان، والدین و دانش‌پژوهان رشته‌های روان‌شناسی، علوم تربیتی، پرستاری روانی و مشاوره و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش می‌توانند استفاده کنند.

لازم می‌دانم از همه کسانی که به نوعی در شکل‌گیری و تکمیل محتوای این کتاب نقش داشته‌اند، از جمله نویسندگان مختلف به دلیل بهره‌گیری از نوشته‌هایشان و از مسئولان محترم سازمان «سمت» به دلیل فراهم آوردن مقدمات کار برای آغاز تألیف و انتشار کتاب، صمیمانه تشکر کنم. درک، تفاهم و همکاری اعضای خانواده‌ام - همسر و دو فرزندم - که همچون گذشته با حوصله و گذشت فراوان نگارش این کتاب را ممکن ساختند، در خور سپاس و تقدیر است.

دکتر عبدالله شفیع آبادی

بهار ۱۳۷۲